

Kirjoittaja on Kiina talouden seurantaan erikoistunut ekonomisti Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitoksella.

Kiina – ilmiökö?¹

Kiinan nopea talouskasvu jatkuu, ja kehittyneemmistä maista siirtyy sinne työpaikkoja. Suomalaisetkin kotitaloudet ja yritykset hyötyvät tästä monin tavoin.

Juuso Kaaresvirta
Ekonomisti
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos
(BOFIT)
Suomen Pankki
juuso.kaaresvirta@bof.fi

Viime vuosina Suomen mediassa on puhuttu paljon ns. Kiina-ilmiöstä, mutta usein varsin erilaisissa yhteyksissä. Joskus sillä on viitattu työpaikkojen siirtymiseen Suomesta Kiinaan, joskus taas Kiinan bruttokansantuotteen nopeaan kasvuun. Oikeastaan keskustelu Kiinan roolista maailmantaloudessa heräsi Suomessa aiemmin kuin muualla Euroopassa. Kiinan nou-

su takaisin merkittävien kansantalouksien joukkoon ei kuitenkaan ole koskettanut pelkästään Suomea vaan koko maailmantaloutta. Tuotantopanosten vapaampi liikkuminen on mahdollistanut tuotantokustannusten minimoim-

¹ *Esitetyt näkemykset ovat kirjoittajan omia eivätkä edusta Suomen Pankin kantaa.*

misen siirtämällä tuotantoa vaikka toiselle puolelle maapalloa, mikä on aiheuttanut muutoksia kansainvälisessä työnjaossa.

Kiinan bruttokansantuote kasvaa jo kolmattakymmenettä vuotta yli yhdeksän prosentin vuosivauhtia ja valtion BKT:n arvioidaan nousevan maailman neljänneksi suurimmaksi viiden vuoden kuluessa. Vastaavanlaista pitkäaikaista ja nopeaa talouskasvua on nähty Itä-Aasiassa ennenkin. Toisen maailmansodan jälkeen Japanin talous lähti voimakkaaseen kasvuun, ja sitä seurasi Etelä-Korea 1960-luvun lopussa. Maiden talouskasvun takana onkin ollut pitkälti samoja perusasioita – työvoiman siirtyminen maataloudesta teollisuuteen ja korkea säästämisaste, jonka ansiosta investointeja on voitu tehdä paljon. Suurta osaa Kiinan talouskasvusta onkin perusteltu pelkällä tuotantopanosten lisääntymisellä.

Pinta-alaltaan Kiina on lähes 30 kertaa suurempi kuin Suomi, ja valtio on kehittynyt taloudellisesti varsin epätaisisesti. Itärannikko on johtanut talouskasvua, kun taas Länsi-Kiina on elvyttämishjelmista huolimatta edelleen varsin takapajuista. Itärannikolla nousevat tuotantokustannukset alkavat tosin ajaa yrityksiä pikku hiljaa kauemmas sisämaahan ja levittämään talouskasvua. Lisäksi maaseudun ja kaupunkialueiden olojen välillä on huomattava ero.

Työvoimaa riittää

Maailman suurin väkiluku luo valtavan potentiaalin Kiinan talouskasvulle. Etenkin lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä työvoimaa on saatavilla hyvin runsaasti. Työvoimavaltaisessa tuotannossa (tekstiili- ja vaateteollisuus, kokoonpano yms.) piilee Kiinan suhteellinen etu verrattuna muuhun maailmaan. Vaikka maataloudesta onkin siirtynyt 1970-luvun lopun jälkeen huomattava määrä väestöstä teollisuuteen ja palvelualueille, Kiinassa arvioidaan olevan edelleen noin 200 miljoonaa työntöntä tai vajaatyöllistettyä. Virallisten

tilastojen mukaan työttömiä on noin 30 miljoonaa. Suuri ero johtuu tilastointitavasta. Kiina onkin muuttamassa tilastointitapaa jo ensi vuonna kohti kansainvälistä käytäntöä todellisen työttömyyden määrittämiseksi.

Pitkällä aikavälillä Kiinalla riittää haasteita, sillä yli 65-vuotiaiden suhteellisen määrän arvioidaan kasvavan nopeasti johtuen 1970-luvun lopussa käyttöön otetusta yhden lapsen politiikasta. Jo kahdenkymmenen vuoden kuluttua yli 65-vuotiaita arvioidaan olevan noin 20 prosenttia suhteessa työikäisen väestön määrään. Eläkeikäisten osuus tulee olemaan sitäkin korkeampi, sillä Kiinassa eläkeikä on pääsääntöisesti naisilla 50 ja miehillä 55 vuotta. Eläkeiän nosto onkin hyvin todennäköistä, ja sitä on suositellut mm. OECD (2005). Nopean ikääntymisen ja puutteellisen eläkejärjestelmän vuoksi Kiinassa on kehkeytymässä varsinainen eläkepommi. Kiinan väkiluvun odotetaan kääntyvän laskuun jo ennen vuosisadan puoliväliä, ja samoihin aikoi-

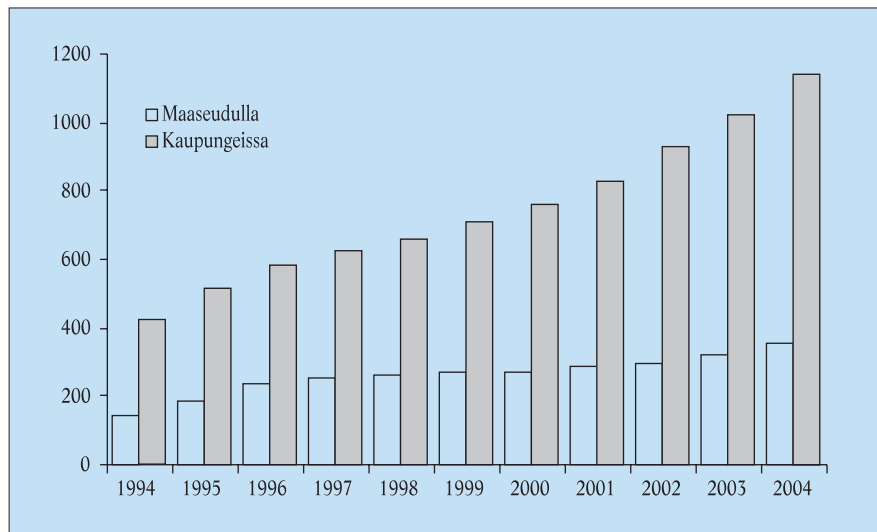
hin Intia ohittaa Kiinan väestön määrässä.

Kommunistinen Kiina on aina pitänyt väestön koulutuksen painoarvoa korkeana. Se näkyy myös nykyään, kun Kiina sijoittaa huomattavasti rahaa koulujärjestelmään ja erityisesti korkeakouluihin. Suurimmissa kaupungeissa alkaakin olla erittäin hyviä yliopistoja. Lisäksi monet opiskelevat ulkomailla. Parhaista yliopistoista valmistuneet ovat viime vuosina tulleet entistä tietoisemmiksi arvostaan, ja palkkavaatimukset ovat nousseet. Edullisen ja hyvin koulutetun työvoiman saaminen Kiinassa onkin jo nyt ongelma joillakin yksittäisillä aloilla ja alueilla.

Monet kansainväliset yritykset ovat tiedostaneet koulutuksen hyvän tason ja ovat siirtäneet myös tutkimus- ja kehitystoimintaansa Kiinaan. Euroopassa suuntauksesta ollaankin oltu huolestuneita, sillä T&K:n siirtyessä Kiinaan jää Euroopan rooli maailmantaloudessa osittain avoimeksi. Suomessa opiskelee lähes 2 000 kiinalaista,

Suomen kannattaisi houkutella enemmän kiinalaisia opiskelijoita jäämään tänne töihin ainakin joksikin aikaa.

Kuvio 1. Keskimääräinen vuositulo kaupungeissa ja maaseudulla, dollaria.

Lähde: Kiinan tilastoviranomainen.

joista useat olisivat varmasti kiinnostuneita jäämään Suomeen ainakin joskin aikaa Kiinassa arvostetun kansainvälisen työkokemuksen keräämiseksi. Vaikka työnteko Suomessa jäisikin lyhytaikaiseksi, saattaisi heistä olla pitkällä aikavälillä hyötyä yrityksille suhteiden luonnissa.

Kiinan nopea talouskasvu on pystytty myös kanavoimaan väestön tuloihin. Maailmanpankin mukaan 1970-luvun lopun jälkeen äärimmäisessä köyhyydessä elävien määrä pieneni 400 miljoonalla (Chen ja Ravallion 2004). Kiinalaisten tulot ovat kasvaneet nopeasti sekä maaseudulla että kaupungeissa. Vuoden 2003 viimeisen neljänneksen jälkeen keskimääräiset henkeä kohti lasketut tulot ovat kasvaneet voimakkaammin maaseudulla kuin kaupungeissa. Ostovoimalla mitattuna kiinalaiset ansaitsevat suomalaisiin verrattuna keskimäärin noin kuudesosan henkilöä kohden.

Elintasoerot kaupunkien ja maaseudun välillä ovat suuret, mutta Kiina on sitoutunut lisäämään maaseudun hyvinvointia. Hallitus on mm. jo poistanut lähes kaikki maatalouteen liittyvät verot. Lisäksi maaseudulla ei käytännössä tarvitse maksaa tuloveroa lainkaan. Uudessa keväällä hyväksyttävässä viisivuotissuunnitelmassa maaseudun kehittämisellä on edelleen suuri painoarvo. Sen lisäksi suunnitelmassa todetaan valtion pyrkivän ohjaamaan yhä suuremman osan talouskasvusta kansalaisten hyvinvoinnin lisäämiseen.

Investoinnit mittavia

Ulkomaisten suorien sijoitusten vuosittainen virta Kiinaan on ollut likimain samansuuruinen (noin 40–50 mrd. dollaria)² jo kymmenkunta vuotta, ja ulkomainen pääoma on auttanut maan talouskasvua. Kiinaan vuosittain tehtyjen suorien sijoitusten suuruus on

² Alustavan tiedon mukaan vuonna 2004 ulkomaisia suoria sijoituksia Kiinaan tehtiin yli 60 miljardilla dollarilla, mutta lukemaa ollaan korjaamassa alaspäin.

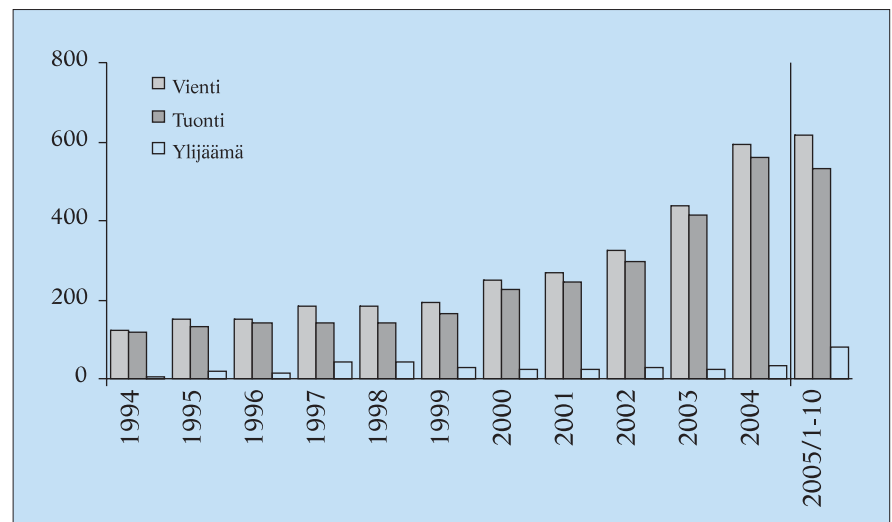
kuitenkin suhteellisen pieni verrattuna maan kotimaisiin kiinteisiin investointeihin – vuosittain noin kuusi prosenttia. Kiinassa investointeihin on käytävissä runsaasti pääomaa, sillä säästämistä on ollut pitkään yli 40 prosenttia bruttokansantuotteesta, mikä on maailman korkeimpia. Euroopassa säästämistä on ollut suurin piirtein 20 prosentin luokkaa.

Osa Kiinaan tehdyistä suorista sijoituksista on kuitenkin kiinalaista pääomaa, joka on vain kierrätetty jonkin kolmannen maan kautta. Pääoman kierrätyksestä on jonkin verran hyötyä, sillä Kiinassa toimivilla yrityksillä, joissa on ulkomaista pääomaa, on joitakin etuja esimerkiksi verotuksessa. ”Todellisten” ulkomaisten suorien sijoitusten virta Kiinaan onkin vaikea arvioida. Suomalaisista yrityksistä tunnetusti mm. Nokia ja monet sen alihankkijat ovat sijoittaneet Kiinaan suuria summia ja hyötynneet Kiinan halpatyövoimasta parantuneena kannattavuutena.

Sen sijaan suorat sijoitukset Kiinasta muihin maihin ovat olleet huomattavasti pienempiä³, vaikka valtio on pyrkinyt kannustamaan niitä. Tunnetuin

³ Selvästi alle 10 % verrattuna maahan tulleisiin sijoituksiin.

Kuvio 2.
Kiinan ulkomaankaupan kehitys, miljardia dollaria.

Lähde: Kiinan tulli.

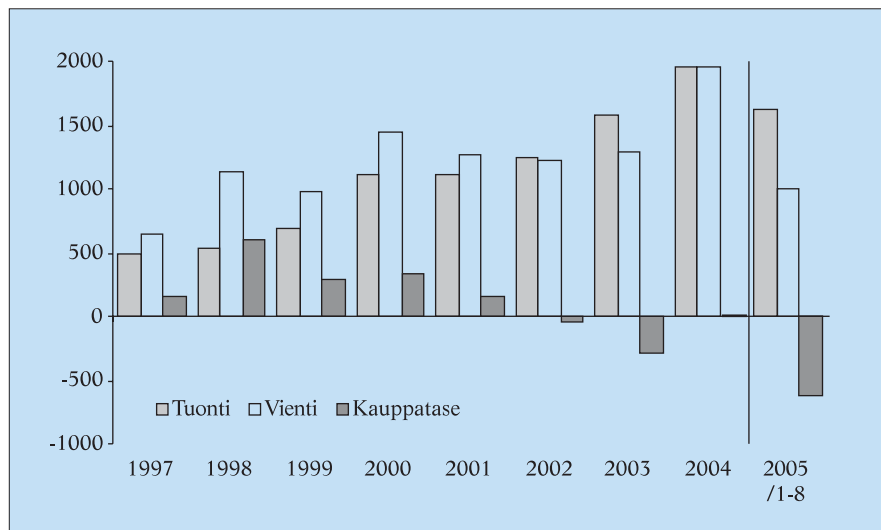
kiinalaisten tekemä ulkomainen suora sijoitus on IBM:n tietokonetuotannon hankkiminen viime vuonna. Useimmat suorat sijoitukset Kiinasta ovat kuitenkin kohdistuneet raaka-ainesektorille, jossa etenkin kiinalaisilla öljy-yrityksillä on ollut hyvinkin kunnianhimoisia pyrkimyksiä.

Ruotsi on pyrkinyt aktiivisesti houkuttelemaan kiinalaisia suoria sijoituksia, ja se onkin onnistunut siinä huomattavasti muita pohjoismaita paremmin. Vastaavanlaisesta houkuttelemisesta on ollut keskustelua myös Suomessa, ja kuluvan vuoden alussa avattiinkin FinChi-innovaatiokeskus Shanghaihin. Tietävästi tähän mennessä merkittävimmät kiinalaiset suorat sijoitukset Suomeen ovat olleet Turun televisiotehtaaseen ja jalkapalloseura AC Allianssi oy:öön tehdyt sijoitukset, jotka molemmat ovat olleet sinällään varsin mielenkiintoisia.

Ulkomaankauppa kukoistaa

Kiinan ulkomaankauppa on kasvanut hyvin nopeasti tällä vuosituohannella. Joidenkin arvioiden mukaan siitä tulee maailman suurin kauppamahti vuoteen 2020 mennessä. Myös ulkomaan-

Kuvio 3.
Suomen ja Kiinan kauppa, miljoonaa euroa.

Lähde: Suomen tulli.

kaupan ylijäämä on kasvanut. Viime vuonna kauppa oli noin 30 miljardia dollaria ylijäämäinen, ja kuluvana vuonna ylijäämä paisuu lähemmäs 100 miljardia dollaria. Ylijäämän suuri kasvu tänä vuonna on johtunut pääasiassa tuonnin kasvun huomattavasta hidastumisesta. Kiinalla on ylijäämää lähinnä Yhdysvaltojen ja EU-maiden kanssa, kun alijäämää taas on pääasiassa Itä- ja Kaakkois-Aasian maiden kanssa. Kiinan viennistä koneet ja laitteet kattavat hieman yli puolet, kun taas tuonti koostuu lähinnä raaka-aineista.

Vuoden 2005 alussa WTO-sitoumusten mukaisesti poistettiin kaupanesteet tekstiileiltä ja vaatteilta. Yhdysvalloissa ja Euroopan unionissa ei oltu vielä valmiita hyväksymään kansainvälistä työpaikkojen uudelleenjakoa, vaan molemmat ottivat alkukesällä käyttöönsä suojatoimia Kiinasta tapahtuvan tuonnin kasvun hidastamiseksi. Yhdysvalloissa painetta suojatoimille lisäsivät arviot, joiden mukaan maa oli menettämässä yli 300 000 työpaikkaa Kiinaan. Euroopan Unionin jäsenmaissa oli sen sijaan huomattavaa erimielisyyttä. Monet tekstiili- ja vaatetuotantonsa jo Aa-

siaan siirtäneet maat (kuten Suomi) olivat ehdottomasti suojatoimia vastaan, kun taas lähinnä eteläiset EU-maat olivat suojatoimien puolella. WTO-sitoumusten mukaisia suojatoimia voidaan käyttää vuoden 2008 loppuun asti.

Toisin kuin voisi kuvitella ja usein luullaan, tekstiilien ja vaatteiden vienti Kiinasta kuluvana vuonna on kasvanut paljon hitaammin kuin maan vienti keskimäärin. Sen sijaan viennin suunta on muuttunut niin, että suurempi osuus viennistä on kohdistunut Yhdysvaltoihin ja EU-maihin. Nopeassa tahdissa käyttöön otetut suojatoimet kiinalaisia tekstiilejä vastaan ovat olleet kiusallisia etenkin niitä Kiinasta tilan-

neille vähittäiskauppiaille, joiden on ollut mahdotonta ennustaa suojatoimia.

Suomen kauppa Kiinan kanssa on muihin EU-maihin verrattuna suurta. Kiinan osuus Suomen ulkomaan kaupasta on ollut vajaa 5 %, kun EU-mailla yhteensä on noin 3 %. Lisäksi viime vuonna Suomi oli ainut EU-maa, jonka kauppa oli ylijäämäistä Kiinan kanssa. Tuo ylijäämä tosin selittynee ainakin osittain yhdellä suurella paperikonetoimituksella. Kuluvan vuoden tammi-heinäkuussa Suomen kaupan alijäämä Kiinan kanssa oli hieman alle 500 miljoonaa euroa (kuvio 1).

Ulkomaankauppatilastot ovat kuitenkin varsin ongelmallisia, ja kaupan eri osapuolten kohdalla puhutaan yleensä aivan eri numeroista. Esimerkiksi viime vuonna IMF:n (2005) keräämien tietojen mukaan Kiinan ja Hongkongin yhteenlaskettu ulkomaankaupan ylijäämä oli Yhdysvaltojen kanssa 130 miljardia dollaria, kun taas Yhdysvaltojen alijäämä näiden kanssa oli saman lähteen perusteella 170 miljardia dollaria. Kiina ja Yhdysvallat eivät ole suin-

Juuso Kaarevirran mielestä Kiinan talouden tulevaisuuden kasvunäkymät ovat erittäin hyvät ja mekin tulemme hyötymään kasvusta.

kaan poikkeustapaus, vaan myös esimerkiksi Suomen ja Venäjän kauppailastoissa on huomattavia eroja. Syitä tilastoeroihin ulkomaankauppailastoissa on monia, joista osa liittyy hieman maittain vaihteleviin tullauskäytäntöihin.

Kiinan valuuttakurssipolitiikka

Kuluvana vuonna Kiinan kauppataseen suuri ylijäämä on herättänyt paljon keskustelua etenkin Yhdysvalloissa, jossa maiden välisen kaupan epätasapainoa pidetään lähes ainoastaan dollariin kytketyn ja aliarvostetun juanin syynä. Yhdysvaltain senaatissa on jopa väläytelty tuntuvien tuontirajoitteiden asettamista kaikille kiinalaisille tuotteille, jos Kiina ei revalvoi valuuttaansa nopeassa tahdissa ja merkittävästi.

Kiinan keskuspankki päätti viime heinäkuussa odotetusti lievittää juanin kymmenen vuotta kestänyttä tiukkaa sidosta dollariin antamalla sille hieman liikkumavaraa. Samalla juan revalvoitiin kahdella prosentilla. Valuuttakurssimuutos oli sinällään hyvin pieni, eikä sillä odoteta olevan paljoakaan merkitystä etenkin Kiinan ulkomaankaupan tasapainottamisessa. Yhdysvaltain painostuksen vaikutuksen valuuttakurssipolitiikan muutokseen uskotaan olleen

varsin pieni. Sen sijaan muutos tapahtui kohti keskuspankin pitkän aikavälin tavoitetta eli kelluvaa valuuttaa, ja keskuspankki olikin pitkään vihjailut muuttavansa järjestelmää. Kiinalaisille tyypillisesti siirtyminen kohti vapaasti kelluvaa valuuttaa tapahtuu otamalla pieniä askelia eikä yhtenä radikaalina muutoksena, jonka vaikutuksia Kiinan omaan talouteen ja maailmantalouteen olisi vaikea ennakoida. Valuuttakurssin vapauttamisessa on kuitenkin paljon riskejä, sillä Kii-

nan rahatalous ei ole tukevalla pohjalla ja kiinalaiset pankit ja yritykset eivät ole tottuneet ottamaan huomioon muutoksia valuuttakurssissa (Sutela ja Vartia 2005).

Tavallisen suomalaisen kannalta Kiinan valuuttakurssipolitiikka on ollut hyödyllistä. Euron arvon noustessa dollariin nähden viime vuosina vahvistumista on tapahtunut myös juaniin nähden. Näin ollen Kiinasta on voitu tuoda kulutustavaroita hyvin halvalla, ja matkustaminen maassa on ollut halpaa.

Taloukasvuun tarvitaan raaka-aineita

Kiinan nopea taloukasvu on kasvatanut useiden raaka-aineiden (mm. rautamalmin ja öljyn) kysyntää ja samalla maailmanmarkkinahintoja. Toisaalta Kiina on investoinut huomattavasti joidenkin raaka-aineiden (mm. teräksen ja alumiinin) tuotantoon, ja niiden hinnat ovat kääntyneet tai kääntymässä laskuun.

Tämän vuoden aikana raakaöljyn maailmanmarkkinahinta on kohonnut noin 50 prosenttia viime vuoden lopusta ja 100 prosenttia vuoden 2003 lopusta. Osittain hintojen nousu on johtunut kysynnän kasvusta suurimmissa öljynkulutusmaissa eli Yhdysvalloissa ja Kiinassa, mutta osittain myös luonnonkatastrofeista ja levottomuuksista. Lisäksi

öljyntuottajat eivät ole pystyneet ennakoidmaan kansainvälisen kysynnän kasvua, ja investoinnit tuotantokapasiteetin nostamiseksi ovat olleet riittämättömiä.

Kiina tuottaa itse hieman yli puolet tarvitsemaan raakaöljystä, ja se on investoinut huomattavasti öljyntuotantoon ja -etsintään. Lisäksi monet pienet yksityiset öljy-yhtiöt ovat yhdistyneet suuremmiksi ja tehokkaammiksi kokonaisuusiksi. Kiinan osuus kansainvälisestä öljykaupasta on noin kuusi

prosenttia. IEA:n arvioiden mukaan Kiinan öljyntuotanto tulee kasvamaan kuluvana vuonna nopeammin kuin kulutus, ja raakaöljyn tuontimäärä onkin tammi-syyskuussa kasvanut vain neljä prosenttia vuotta aiemmasta. Tosin öljyn tuonin kasvun hidastuminen johtuu osittain myös varastojen pienemisestä. Lisäksi Kiina on pyrkinyt hajauttamaan öljyntuontiaan, ja maa on kasvattanut toimituksia mm. Venezuelasta ja Kazakstanista. Hankkeilla on myös suora öljyputki Venäjältä Kiinaan, jonka toteutuminen on tosin ollut viime aikoina vastatulessa. Kohonneet raakaöljyn hinnat eivät ole juurikaan hidastaneet Kiinan taloukasvua, sillä polttoaineiden hinnat ovat Kiinassa tiukasti säännelty. Hintasäätely on johtanut siihen, että kiinalaiset raakaöljyn tuottajien voitot ovat kasvaneet hyvin suuriksi, kun taas öljynjalostus on ollut tappiollista. Hallinto ja osapuolet ovatkin alkaneet pohtimaan muutoksia polttoaineiden hintajärjestelmään.

Kiina on ollut jo kymmenkunta vuotta maailman suurin teräksen tuottaja. Maa on joutunut kuitenkin oman tuotantonsa lisäksi tuomaan paljon terästä myös muualta. Suuri teräksen kysyntä sai useat kiinalaiset investoimaan huomattavasti tuotantonsa, ja kohonneen tuotantokapasiteetin myötä Kiina kääntyi teräksen nettoviejäksi viime vuoden lopulla. Tuotannon kasvu Kiinassa sai myös pitkään nousussa olleet teräksen hinnat laskuun ja monet suuret kansainväliset teräsyhtiöt leikkaamaan tuotantoaan. Kiina tuottaa nykyään erityisesti heikkolaatuista terästä, mutta maa on kehittämässä myös korkealaatuisen teräksen tuotantoa. Suomalaiset teräsyhtiöt hyötyvät myös Kiinan kysynnän aiheuttamasta maailmanmarkkinahinnan noususta. Tilanne saattaa muuttua, kun Kiina siirtyy tuottamaan yhä korkeampitasoista terästä.

Jatkuuko taloukasvu?

Vaikka Kiinan talouden kasvun fundamentit ovat varsin hyvät, valtiolla on

Kiinan kysyntä on nostanut joidenkin raaka-aineiden hintoja, mutta osa hinnoista on kääntynyt jo laskuun.

Kuva: Simo Vänneli/Kuvaario.

paljon huolen aiheita. Esimerkiksi talouskasvun hidastuminen tai suuri poliittikamuutos saattavat kiihdyttää uudelleen hoitamattomien luottojen kasvua. Vauhdikkaan talouskasvun mukanaan tuomat ympäristöongelmat ovat myös kasvaneet nopeasti. Lisäksi Kiinan kysyntä saattaa nostaa joidenkin tiettyjen raaka-aineiden hinnat korkealle, mikä omalta osalta saattaa rajoittaa myös talouskasvua.

Tiedotusvälineet ovat kuluvana vuonna kertoneet yhä useammin Kiinassa tapahtuneista mellakoista tai muista mielenilmauksista. Tilastojen perusteella mielenilmausten määrä on kuitenkin pysynyt suurin piirtein vakana viime vuosina. Lisäksi mielenilmauksia ei ole tietyvästi kohdistettu keskushallintoa vastaan, johon kiinalaiset tuntevat olevan pääosin tyytyväisiä. Lähitulevaisuudessa tilanne tuskin tulee muuttumaan, mutta vuosikymmenen tai kahden päästä tapahtuvia mahdollisia laajempia mielenilmauksia keskushallintoa vastaan on

kuitenkin mahdotonta ennustaa.

Kiinan ilmiö?

Suomessa on ymmärretty Kiinan rooli maailmantaloudessa varsin hyvin, ja Kiina nähdään jo mahdollisuutena pikemminkin kuin uhkana. Täällä keskustelu Kiinan roolista alkoi varsin aikaisin, ja siitä pitää ainakin osittain kiittää Nokiaa, joka lisäsi huomattavasti Kiina-aiheista keskustelua mediassa vetämällä paljon alihankkijoita perässään Kiinaan.

Kiinan talouskasvu ei ole ollut mitenkään ilmiömäistä. Lähinnä talouskasvu on johtunut vain tuotantopanosten (lähinnä työvoiman ja fyysisen pääoman) lisäyksestä. Maassa on edelleen valtavasti potentiaalia, ja sen valjastaminen talouskas-

vun tarpeisiin 1970-luvun lopun jälkeen on onnistunut hienosti. Vapautunut tuotantopanosten liikkuminen ovat mahdollistaneet maiden välisen työnjaon muuttumisen, jota oikeastaan voisi pitää tärkeimpänä ilmiönä. Sen ansiosta Kiinasta on tullut kokoonpano- ja tuotantotehdas monille hyödykkeille. Kiinasta on hyötyä sekä suomalaisille yrityksille parantuneena kannattavuutena että kuluttajille halvempina hyödykkeinä. Myös tulevaisuudessa Kiinalla on varmasti paljon annettavaa Suomelle. Esimerkiksi Kiinan kasvaneet ympäristöongelmat saattavat avata yhden uuden nopeasti kasvavan toimialan. ■

KIRJALLISUUS

Chen, S. & Ravallion, M. (2004), Learning from Success: Understanding China's (uneven) progress against poverty, Finance & Development, 41:4, 16–19.

IMF (2005), Direction of Trade Statistics, June.

OECD(2005), China Economic Survey, Paris: OECD.

Sutela, P. & Vartia, P. (toim.)(2005), Kiina ja kasvun kivut, Helsinki: ETLA ja BOFIT.